

Les colles de castellers debaten el seu futur

Castells i castellers: espectacle i arrels

La una del migdia. A la plaça, no s'hi cap de gent, fa sol, calor. En un racó, una munió de braços s'aixeca. Els cossos dels castellers es premen, estrets. Els baixos es col·loquen i es construeix la pinya al seu voltant. "¡Amunt!". Els segons s'enfilen. Les gralles comencen a sonar. La gent calla.

De rumors n'han correguts molts. Que els castells es farien amb música que no era la gralla del toc del castell, que tothom hauria d'anar amb la mateixa camisa, etc. Fins i tot que l'anxaneta, en coronar el castell, faria sonar una castanyola... Hi ha una gran riallada general en sentir això. Som a Valls, la capital casteller per excel·lència i per antiguitat. Qui parla és un casteller i els que han rigut són la resta, representants de la Colla Vella i la Colla Joves dels Xiquets de Valls, dels Castellers de Vilafranca, de la Colla Joves dels Xiquets de Tarragona, dels Minyons de Terrassa, dels Xiquets de Reus, dels Xiquets de la Vila d'Alcover. Finals del mes de març.

Una bona part del món casteller s'ha reunit a Valls per parlar entre altres coses de la cerimònia inaugural dels Jocs Olímpics. Disset colles castelleres del principat hi prendran part. La seva participació consistirà a aixecar dotze castells, les dotze estrelles de l'escut de la CE. Però el món casteller no ha fet pinya davant els Jocs. Hi ha desacords profunds, fins i tot dins les mateixes colles. Discuteixen i no arriben a un acord unànim: ¿els castells han d'aprofitar l'avenç de ser contemplats, ni que sigui de gairell per 3.500 milions de telespectadors o han de mantenir-se al marge d'un *show* casteller que no els convenç?

Anar als Jocs o no anar-hi ha estat el darrer dels debats que han remogut el món casteller enguany, però, de fet, aquest és un nou capítol del debat central present entre els castellers de fa uns anys: l'equilibri entre les arrels i l'espectacle, entre el fet casteller com a signe d'identitat cultural i l'exhibició casteller de masses. En el cas dels Jocs Olímpics, la solució ha vingut de la dispersió perquè, en última instància, cada colla ha decidit unilateralment si hi anava. Un cop més, i malgrat l'existència d'una Coordinadora de Colles Castelleres, el món casteller no ha tingut

La Colla Vella dels Xiquets de Valls aixeca un castell mentre la Colla Joves s'ho mira. Ni que el castell es coroni, la colla rival no aplaudirà.

ARXIU

Ecos de Vilaniu

Els castells a Valls sempre han tingut gust de rivalitat i potser és per això que aquesta ciutat ha estat tothora la capital dels castells. L'arrelament dels castells a Valls es remunta a final del segle XVIII, segons les primeres notícies recollides sobre actuacions del Ball de Valencians –un dels antecedents immediats dels castells– a la ciutat.

En 1805 ja existien a Valls dues colles, la dels pagesos i la dels menestrals, integrades per treballadors del camp i artesans respectivament. La rivalitat ja ve d'aleshores, i sobretot de les disputes que van dur dos germans barallats a ser el cap de cada colla. Salvador i Pep Batet, de primer membres de la colla dels pagesos, van acabar sent caps de les dues colles enfrontades. A partir d'aquest moment, les colles passaren a anomenar-se "del Pep" i "del Salvador".

Sobre aquesta rivalitat quasi mítica, s'hi van anar afegint altres ingredients, com ara les tendències polítiques. Durant les guerres carlines, la colla dels pagesos, carlins, i la colla dels menestrals, liberals, tenien un motiu més d'enfrontar-se. Fins al punt que el cap de colla dels pagesos, Salvador Batet, va anar a la presó de Tarifa acusat d'haver mort a ganiveta des d'un liberal. D'aquesta feta es té notícia que la dona de Batet va escriure a la muller de l'aleshores rei espanyol, Maria Cristina, demanant que intercedís en favor del seu marit empresonat.

La passió castellera a Valls era tan abrandada que les cròniques recorden que l'any 1879, la verema es va retardar unes quantes setmanes perquè molts dels xiquets de Valls, que eren vinyaters, van deixar la feina per anar a veure castells a Tarragona, per les festes de Santa Tecla.

Si es produïen aquests episodis tan extrems, a ningú no poden sorprendre les peripècies que havien de suportar els matrimonis entre famílies membres de les colles rivals. Segons la memòria popular, passava que a un dinar familiar, el gendre o la jove que eren de "l'altra colla" no podien entrar a la casa.

Aquests extrems no es donen ara, però a Valls, quan les dues colles són a la plaça del Blat i cadascú vesteix la camisa de la seva, no hi ha amics ni coneguts que valguin. I els castells del rival no s'aplaudeixen mai, per bons que siguin.

X. B.

una resposta unànime. Un cop més, no ha estat possible d'asseure's i trencar-se les banyes plegats.

La discussió, a més, arriba quan els castells han assolit un punt de maduresa mai vist en els dos-cents anys llargs d'existència de castells, tal com avui els coneixem. És clar que el món casteller viu actualment un dels moments més dolços de la seva història. Hi ha 24 colles funcionant a tot el Principat, un nombre de formacions que mai no s'havia donat, i l'actual palmarès casteller –quatre colles han aconseguit esdevenir colles de 9 perquè han aconseguit d'aixecar repetidament el 4 de 9 i el 3 de 9– és un del més impressionants que es recorden.

Però en aquest clima d'eufòria col·lectiva hi ha un punt de desorientació. Les colles es plantegen el futur des de la divisió. Per les colles grans, les colles de 9, fer castells avui no pot ser només "fer el 3 de 9" perquè, entre altres coses, ja l'han fet. Les colles petites o joves, com els castellers de Cornellà, els Xics de Granollers i els Xiquets de Vila-seca, de moment, tenen prou feina a consolidar-se.

Un casteller de la colla dels Xiquets de Reus, deia a Valls: "O el món casteller es posa d'acord o patirem".

CASTELLERS 'HEAVIES' O 'LIGHTS'

En 1957, Pere Català i Roca, vallenc i estudiós del castellisme, escriví força indignat una carta a la revista *Destino* queixant-se de la utilització d'un castell com a suport publicitari (els Xiquets de Valls i els Nens del Vendrell havien anunciat "Jabón en polvo Elena"). Català i Roca començava la carta exclamant: "què dirien Mané i Flaquer, Narcís Oller, Clavé, Guimerà, Verdaguier i altres literats catalans que han escrit sobre els Xiquets de Valls, si haguessin presenciats com un pilar de cinc servia per a una propaganda comercial?". Era, evidentment, la carta d'un casteller de les arrels que apel·lava els déus sagrats d'una cultura catalana amb regust de florit: el país, a punt d'entrar als anys seixanta i en plena dictadura, es dedicava a traure la pols del passat. El present era un desert gairebé sense oasi.

Pocs anys després, qualsevol casteller hauria pogut qüestionar aquesta carta o almenys el seu to. Després de l'època de recuperació i consolidació romàntica del fet casteller durant la primera transició política –gran moment de la recuperació del folklore popular i la festa de carrer al nostre país– es va obrir una nova etapa en la història dels castells. A mitjan anys setan-

ta, els castells iniciaven la seva represa més important des de feia anys. A Valls, es tornava a encendre l'ambient de rivalitat ancestral entre les dues colles havien mantingut en l'època d'or dels castells. A la resta del Camp de Tarragona i del Penedès es tornen a celebrar concursos i comença la cursa cap als castells grans. La moda creixent dels castells multiplica les retransmissions radiofòniques dels concursos. La premsa comarcal dedica cada cop més espai a les cròniques castelleres. La febre castellera puja. Les exhibicions bones es comencen a cotitzar, perquè les colles, amb més gent cada any, costen cada cop més de mobilitzar i d'organitzar. El món casteller sencer es posa en marxa per captar recursos. Així, tant la Colla Joves com la Vella dels Xiquets de Valls fan algun anunci publicitari anunciant iogurts o destacant els avantatges d'un determinat compte financer.

A poc a poc, el castell es converteix en un element capaç d'aparèixer deslligat de la plaça, de l'ambient d'una exhibició clàssica. A banda les diades castelleres tradicionals, com més va més freqüent és que la imatge dels castells sigui utilitzada com a "complement" d'un acte públic de qualsevol mena: el descobriment d'una placa, la inauguració d'un supermercat, d'una discoteca, etc. El castell-negoci és considerat com una mena de mal necessari per les colles i totes el practiquen.

Des de l'any 1980, amb el primer govern de la Generalitat, les colles castelleres comencen a reclamar subvencions: l'altra via que ajuda a la supervivència.

IMATGE INSTITUCIONAL

L'any 1986, el Departament de Comerç Consum i Turisme de la Generalitat va difondre un cartell de promoció turística en què una colla de castells aixecava un quatre de nou. Res no sembla més lògic. El govern de Convergència agafava la imatge d'un castell per vendre una imatge del país: unió, esforç col·lectiu, amunt, sempre amunt. O tal com ja deia Jordi Pujol en 1978 en un opuscle dels Castellers de Vilafranca: "Així són els castells, així som els castellers, així és Catalunya". Però malgrat aquestes declaracions turístiques i teòriques, les relacions Generalitat-castellers no han estat precisament bones, tot i que des de medis oficials sempre hagin volgut dir el contrari. Durant deu anys, el món casteller ha revindicat un ajut permanent i anual de la Generalitat sense aconseguir-ho. Finalment, el tema s'ha desbloquejat una mica a corre-cuita, després de

La construcció d'un pilar.

ARXIU

l'enrenou que va provocar una proposició no de llei que el grup parlamentari d'ERC va presentar al Parlament al juny del 1990. En la discussió d'aquesta proposició tots els grups parlamentaris van estar d'acord a demanar l'establiment d'ajudes per a sostenir i difondre els castells excepte el grup del govern, CiU. En aquell moment, CiU argumentà el seu vot negatiu dient que l'àmbit casteller era limitat i que no abraçava el conjunt de la cultura popular catalana. La indignació en el món casteller va ser considerable. L'octubre d'aquest mateix any, el canal 33 feia la primera retransmissió en directe del concurs de castells de Tarragona. Per primera vegada, des de la creació de l'ens públic català, es veien castells per la televisió catalana. Mesures d'urgència per calmar els ànims mentre no n'arribaven de definitives.

Dos anys després, la Generalitat s'ha decidit a actuar i presenta allò que anomenen "l'alternativa a la proposició d'ERC, que solament tenia en compte els castells". Aquesta setmana, el consell executiu de la Generalitat aprovarà que passi al Ple el projecte de Llei de Foment i Protecció de la Cultura popular i Tradicional i de l'Associacionisme Cultural. Tot al mateix sac. I fora problemes. Segons Joaquim Triadú, secretari general del Departament de Cultura "aquesta llei dibuixarà el marc jurídic que farà possible el suport permanent a totes les entitats i societats, suport que ja es dona cada any, però sota forma de convenis o subvencions. Per altra banda, hi ha prevista la creació d'un centre que englobarà un departament d'estudis etnogràfics, un departament d'ajuts econòmics per a activitats puntuals i un consell

assessor del món de la cultura popular que tindrà representació de tots els sectors". Segons les paraules de Triadú, la nova llei no preveu de resoldre una de les reivindicacions històriques del món casteller: el pagament íntegre de l'assegurança per a fer castells. Per altra banda, el secretari general nega totalment que la llei pretengui regular com s'han de fer castells, una de les pors que circulaven entre els castellers, "Els rumors que deien que la llei impediria de pujar als castells als menors d'edat són totalment falsos; -i afegeix- mai no hi ha hagut cap problema entre els castellers i la Generalitat, i una prova de la bona voluntat de la Generalitat envers el món casteller és d'haver aconseguit que els castells siguin presents als Jocs Olímpics". Ser als Jocs Olímpics, doncs, allò que discutien els castellers a Valls el mes passat, és el premi de no haver-se desesperat.

Durant la reunió de Valls, un casteller de la Colla Joves s'ho mirava d'una altra manera i optava per l'estoïcisme: "A principi de segle a l'anomenada Catalunya Nova es va produir un enfrontament entre castells i sardanes. De fet, no va ser mai tal enfrontament perquè en aquestes terres, les sardanes no s'hi sentien com a tan pròpies. La gent feia castells perquè li sortia del cor. Potser ara seria un error creure que la difusió del món casteller ha d'anar per aquesta banda. Els castells són d'una zona concreta. No sé si cal insistir a la gent de Figueres que senti seus els castells".

Però la cultura popular és feta d'arrels, no de lleis harmonitzadores.

Xènia Bussé